

OBELEŽITEV 200-LETNICE ROJSTVA BLAŽA KOCENA

24. januarja 2021 je minilo natanko 200 let od rojstva enega najuglednejših srednjeevropskih kartografov in geografov. Rojen je bil v letu znamenitega ljubljanskega kongresa v skromni kmečki družini na Hotunju pri Ponikvi v današnji občini Šentjur. Ravno v tem letu je prvi človek stopil še na zadnjo zemeljsko celino Antarktiko in svetovni zemljevidi so začeli dobivati dokončne obrise. V svojem pol stoletja trajajočem življenju (umrl je 29. maja 1871 na Dunaju) je prehodil pestro in zanimivo pot od nadarjenega kmečkega fantiča, do duhovnika, gimnazijskega profesorja in na koncu enega najuglednejših šolnikov v Habsburški monarhiji.

Kocen se je po Slomškovem zgledu izšolal za duhovnika in nekaj let služboval kot kaplan v več spodnještajerskih krajih. Marčna revolucija pa je prinesla tudi popolno prenavo gimnazij, kjer so uvedli številne nove predmete (tudi geografijo). Kocen je izrabil možnost in postal nadomestni učitelj na svoji nekdanji gimnaziji v Celju, kjer je poučeval tudi Mihaela Vošnjaka. Sledilo je izobraževanje za gimnazijskega profesorja na Dunaju, kjer je bil sošolec »očeta genetike« Gregorja Mendla. Službo rednega gimnazijskega profesorja je najprej dobil v Ljubljani, kjer ga je Dragotin Dežman navdušil za sodelovanje v Muzejskem društvu in tudi tedaj še »mlado« geografijo, ki si je ravno začela utirati pot na dunajsko univerzo.

Njegovi dijaki (Fran Erjavec ...) in kolegi so ga opisovali kot moža, ki ga je bilo mogoče vedno videti z geografsko knjigo v roki. Sam je zapisal, da se mu je zdela geografija, med tedanjimi predmeti v šolah, najbolj uboga kar se tiče primernih učnih pripomočkov. Zaradi težav z dihalni je kmalu odšel na goriško gimnazijo (poučeval je tudi Simona Gregorčiča), kjer se je najprej ukvarjal z goriškim podnebjem in o njem na podlagi lastnih meritev izdal svoje prvo znanstveno delo *Podnebje Goriške* (1857). Že naslednje leto pa je izdal svoj prvi geografski učbenik *Osnove geografije* in odšel na novo delovno mesto v moravski Olomouc.

V Olomoucu se je povezal z Eduardom Hözlom, s katerim sta njegovo založbo v nekaj letih povzdignila v vodilno na področju kartografije in šolske geografije v tedanji monarhiji. Uspešnim geografskim učbenikom in ročnim ter stenskim zemljevidom je leta 1861 sledila izdaja njegovega prvega šolskega atlasa, ki ima danes najdaljšo tradicijo izhajanja na svetu. Še vedno ga namreč izdajajo v sosednji Avstriji in tudi na Južnem Tirolskem (Italija), Izraelu in v Bolgariji. Do danes je ohranil ugled kvalitetnega, sodobnega in nazornega učnega pripomočka, ki je bil pred leti s strani Mednarodne kartografske zveze ICA razglašen za najboljšega na svetu. V tem času je doživel že skoraj 300 različnih izdaj in ponatisov v 6 jezikih in licenčne izdaje še v 8 državah na treh celinah.

Med ključne vsebinske novosti v Kocenovem atlasu štejemo prikaze širših geografskih regij, kot sta bila dvostranski zemljevid Sredozemlja in Alp. Pri slednjem je tudi jasno pokazal svoj nacionalni ponos, saj mu je dodal dvojezično tabelo slovensko-nemških krajevnih imen. Veliko pozornosti je posvetil tudi primerljivosti meril, natančnemu zapisu zemljepisnih imen ter pomembnim zgodovinskim krajem (takrat se je geografija poučevala še skupaj z zgodovino). Njegova temeljna didaktična načela za pouk na podlagi opazovanja, raziskovanja, poskusov, poudarjanja nazornosti, razumevanja zemljevidov, postopnosti usvajanja učne snovi ter načela »od bližnjega k daljnemu« in specialne didaktike geografije ... lahko rečemo, da so ostala vodilo njegovih naslednikov vse do danes.

Kocenovo delo je visoko cenjeno ne le v zgodovini slovenskega šolstva in geografije, pač pa je imel izredno pomembno vlogo tudi vsaj še v avstrijski, češki in madžarski kartografiji, kjer

njegova dela pomenijo prva uspešna »domača« domovini in pouku v šoli prilagojena učila, ki so s svojo uporabnostjo in dostopnostjo postavila zgled, ki so mu sledili celo starejši nemški atlas. Njegove zasluge za razvoj šolstva so prepoznali že leta 1863, ko je bil imenovan v »Miklošičev« Cesarski šolski svet, ki je predlagal tudi poučevanje geografije kot samostojnega predmeta. Izredno delovna in plodna leta v Olomoucu pa so žal močno vplivala tudi na njegovo šibko zdravje, zato se je že leta 1870 upokojil in skupaj z založbo Hölzel preselil na Dunaj, kjer je umrl sredi dela »s kartografsko skico v roki.«

V njegovi domači vasi danes na mestu nekdanje rojstne hiše (zaradi dotrajanosti so jo podrli leta 1967) stoji delno rekonstruirana spominska soba, za kar grede zasluge predvsem njegovim prizadevnim sorodnikom Debelakom, ki še vedno gospodarijo na nekdanji Kocenovi posesti. S pomočjo Turistično lepševalnega društva Ponikva je bila v njej pred dobrim desetletjem urejena spominska razstava, ob njej pa že od leta 1972 stoji spomenik, ki ga je odkril akademik dr. Svetozar Ilešič.

Rojaki so se prvič spomnili na velike Kocenove zasluge že leta 1898, ko so na nekdanji ponkovški šoli odkrili spominsko ploščo, ki danes skupaj s Slomškovo stoji v modernem spominskem paviljonu v vaškem središču Ponikve. Ob 100-letnici njegovega rojstva so spominsko ploščo postavili tudi na njegovi rojstni hiši. Danes jo najdemo na moderni novi OŠ Blaža Kocena Ponikva, ki v sodelovanju s TOD Ponikva in Društvom učiteljev geografije že več kot desetletje organizirajo tradicionalno marčno Kocenovo soboto s pohodom po učni poti, ki je obogatena tudi s strokovnimi geografskimi predavanji.

Enega od velikanov evropske kartografije so visoko cenili tudi najuglednejši slovenski geografi 20. stoletja in pa predvsem naši severni sosede. Slednje je bilo najbolj vidno ob 150-letnici izida njegovega prvega atlasa, ko so v veliki dvorani avstrijske akademije priredili veliko slovesnost pred več kot 200 udeleženci, ki so jih nagovorili vodja založbe Hölzel, predsednik avstrijskega Državnega sveta, avstrijski minister za šolstvo in dr. Jurij Kunaver. Spomin nanj pa se je v zadnjega pol stoletja ohranjal predvsem po zaslugi agilne ponkovske učiteljice geografije Slave Kovačič in upokojenega profesorja didaktike na ljubljanskem Oddelku za geografijo Filozofske fakultete dr. Jurija Kunaverja. Društvo učiteljev geografije Slovenije od leta 2001 dalje podeljuje Kocenovo priznanje za življenjsko delo na področju pouka geografije. V zadnjih dveh desetletjih je bilo o Kocenovem delu napisanih tudi več monografij, strokovnih in znanstvenih del. Slovenska matica je organizirala dvodnevni mednarodni simpozij, Slovenski šolski muzej pa je pripravil tematsko razstavo o Blažu Kocenu.

V marcu 2021 je Občina Šentjur, v sodelovanju z OŠ Blaža Kocena, TOD Ponikva, Zvezo geografov Slovenije, Društvom učiteljev geografije Slovenije in največjimi tremi slovenskimi univerzami, načrtovala dvodnevni mednarodni simpozij in Kocenovo soboto, ki pa je zaradi epidemioloških razmer prestavljen na september, ko bodo vodilni srednjeevropski strokovnjaki s področja didaktike, geografije in kartografije poskušali predstaviti pomen nazornosti pri pouku geografije nekoč, danes in jutri v duhu temeljnih didaktičnih načel, ki jih je zasnoval že Blaž Kocen.

ROŽLE BRATEC MRVAR